

Палінчак Микола Михайлович
доктор політичних наук, професор

Шуба Олексій Васильович
доктор політичних наук, професор

Політико-правові засади державно-церковних відносин у Польщі

У статті здійснюється аналіз законодавства Польщі з питань релігії і церкви, розкриваються політичні та правові засади державно-церковних відносин, показуються їх особливості. Досліджується становище релігії і церкви на різних етапах польської історії, виявляються тенденції розвитку релігійних процесів. Доводиться, що католицька релігія в Польщі глибоко вкоренилася в свідомість польського народу, його культуру, звичаї і традиції, відіграла важливу роль у становленні держави і нації, збереженні національної самобутності. У Польщі система державно-церковних відносин та міжконфесійних відносин на різних етапах її історії зазнавала змін. Церква нерідко брала участь у політичній боротьбі в Польщі, виступала на боці політичної опозиції. На основі аналізу соціологічних досліджень робиться висновок про наявність секуляризаційних тенденцій у польському суспільстві, які виявляються у зниженні релігійності, послабленні впливу релігії та церкви на повсякденне життя польського населення, поступовій втраті індивідуального і суспільного інтересу та довіри до релігії і церкви. Залежно від державної релігійної політики, характеру державно-церковних відносин вплив церкви на суспільне та політичне життя Польщі то посилювався, то послаблювався, але ніколи не припинявся. Нині, як і раніше, церква залишається в Польщі важливим і впливовим суспільно-політичним інститутом. Робиться висновок щодо можливості використання в Україні польського досвіду політико-правового регулювання державно-церковних та міжконфесійних відносин.

Ключові слова: державно-церковні відносини, Польща, церква, релігійні організації, релігійна політика, релігійність, Ватикан, конкордат.

Однією з важливих умов удосконалення сучасної політичної практики є наукове дослідження відносин між державою і церквою. Адже в багатьох країнах світу церква не тільки значною мірою впливала на суспільно-політичні процеси, а нерідко й визначала вектор їх розвитку.

Нині, коли релігія активно повертається у суспільно-політичний простір, актуалізується питання про особливості та межі взаємин світського і релігійного, політики і релігії, держави і церкви в кожній окремо взятій державі.

Проблеми державно-церковних відносин на пострадянському просторі, зокрема в сучасній Україні, маючи високий рівень суспільної актуалізації, знаходяться у центрі уваги науковців, органів державної влади, громадських і релігійних організацій. Важливість і необхідність їх теоретичного осмислення детермінується також суспільно-політичною ситуацією, що склалася в Україні останнім часом в Україні, зростанням ролі релігійного чинника в суспільному житті, потребою вдосконалення правових засад забезпечення свободи совісті і віросповідання та оптимізації державно-церковних відносин.

Науковий інтерес становить аналіз як кількісних характеристик сучасного буття церков і релігійних організацій, зокрема зростання релігійної мережі, так і якісних, змістовних, які є відображенням реакції церков, релігійних організацій на суспільно-політичні перетворення в українському суспільстві. Тому осмислення всього багатоманіття відносин держави та церкви є важливим завданням сучасної політичної науки.

В умовах інтеграції України до європейського співтовариства актуалізується питання щодо вивчення та впровадження досвіду країн ЄС у різних сферах суспільного життя, включаючи й релігійно-церковну. Йдеться, зокрема про досвід політико-правового регулювання державно-церковних відносин у Польщі, який накопичувався нею впродовж тривалого історичного періоду.

Християнство у формі католицизму існувало на території Польщі впродовж століть. Воно глибоко вкоренилося у свідомості, побуті, традиціях і звичаях польського народу. Належність до католицької церкви у свідомості поляків ототожнювалася з належністю до польської нації. В часи іноземної інтервенції церква була духовною опорою польського народу в його боротьбі за свободу та національне самозбереження.

В довоєнний період католицька церква у Польщі мала належний їй статус, виконувала певні суспільні і навіть державні функції. Суспільно-політичне життя теж мало яскраво виражену конфесійну спрямованість: релігійні символи та атрибути були належністю державних установ, шкіл, судів тощо. Для президента країни встановлювалася обов'язкова релігійна присяга. Церква здійснювала реєстрацію новонароджених, шлюбів, смертей. Під її егідою діяли чимало громадських закладів. Священнослужителі звільнялися від військової повинності та від державного цивільного або кримінального судочинства. Держава здійснювала фінансування

церкви, у володінні якої були також землі. Значний релігійний і політичний вплив на Польщу постійно здійснював Ватикан, з яким у 1925 р. було укладено конкордат. Завдяки цьому конкордату у Польщі були значно розширені повноваження церкви.

Після Другої світової війни Польща, як і деякі інші країни Східної Європи, взяла курс на будівництво соціалізму за радянським зразком. Запозичивши у Радянського Союзу нормативно-правову базу, Польська Народна Республіка почала впроваджувати у себе подібну до радянської тоталітарну модель відносин держави і церкви.

Основи державно-церковних відносин знайшли своє відображення у Конституції Польської Народної Республіки (1952 р.). У ній проголошувалися свобода совісті і віросповідання, відокремлення церкви від держави, рівність прав громадян в усіх сферах державного, політичного, економічного, соціального та культурного життя незалежно від їхнього ставлення до релігії.

Зазначалося, що принципи відносин держави і церкви, а також правове і майнове становище віросповідних об'єднань визначаються законами. Церкві та іншим релігійним об'єднанням надавалась можливість вільно виконувати свої релігійні функції. За примушування до участі або неучасті у релігійних діях і обрядах передбачалася відповідальність.

Конституцією заборонялося поширення ненависті і зневаги, розпалювання ворожнечі або приниження людини на основі національних, расових або віросповідних відмінностей [1].

При цьому правоздатністю юридичної особи церква наділена не була. За прикладом СРСР для здійснення контролю за дотриманням законодавства про релігію та церкву було утворено державний орган — Міністерство у справах віросповідання при Кабінеті Міністрів Польської Народної Республіки.

Незважаючи на закріплені у конституції релігійні свободи, реальна релігійна політика зводилося до контролю держави над церквою, обмеження діяльності релігійних організацій, послаблення їх впливу на суспільне життя, репресій проти духовенства і віруючих. Завдяки такій політиці відносини держави і церкви в Польщі почали набувати конфронтаційного характеру.

Хоча в часи комуністичного правління позиції церкви були підірвані, вона продовжувала зберігати свій вплив на польське суспільство. Наприкінці 80-х років ХХ ст. серед молодого і дорослого покоління поляків готовність декларувати свою конфесійну належність була досить високою: понад 90 відсотків відносили себе до категорії віруючих, атеїстами і релігійно і індіферентними вважали себе лише близько 5 відсотків [2, с. 110].

Важливою рисою католицької церкви у Польщі був її зв'язок із політичною опозицією. У 1975–1976 рр. кардинали С. Вишинський і К. Войтила виступили проти доповнень конституції положеннями про «непорушні та братерські зв'язки з Радянським Союзом» і «керівну та спрямовуючу роль Польської об'єднаної робітничої партії» [3, с. 33].

Релігійно-церковне життя у Польщі значно активізувалося після обрання у 1978 р. польського кардинала Кароля Войтили Папою Римським. Ця визначна подія в історії Польщі створила нові умови для розвитку державно-церковних відносин. Її наслідком стало послаблення тиску держави на церкву. Влада стала усувати створені нею перешкоди у сфері релігійної свободи.

Католицька церква Польщі зробила свій вагомий внесок у ліквідацію комуністичного режиму. Після падіння комунізму релігійна політика і релігійна ситуація в Польщі зазнала докорінних змін. Відповідно до своїх історичних традицій поляки почали відроджувати релігійно-церковне життя, наслідком чого стало зростання чисельності релігійних громад, будівництво нових культових будівель, лібералізація законодавства про свободу совісті та віросповідання.

Важливою віхою у становленні нового типу відносин між державою та церквою було прийняття низки законів Польської Республіки — «Про відносини держави та римо-католицької церкви», «Про гарантії свободи совісті та віросповідання», «Про соціальне забезпечення духовенства», зміст яких узгоджувався з її міжнародними зобов'язаннями в галузі прав людини [4, с. 154]. Зокрема, Законом Польської Республіки «Про гарантії свободи совісті та віросповідання» визначалися правові засади державно-церковних взаємин у нових посткомуністичних умовах. Відповідно до цього закону польська держава забезпечувала кожному громадянину свободу совісті та віросповідання, рівні права в усіх сферах суспільного життя. Громадянам надавалося право: створювати релігійні спільноти з метою сповідання і поширення релігійної віри; брати участь у релігійних дійствах та обрядах, а також виконувати релігійні обов'язки і відзначати релігійні свята; поширювати свою релігію і переконання; виховувати своїх дітей в релігійному дусі згідно з власними переконаннями батьків; брати участь у роботі міжнародних релігійних організацій; виробляти й купувати предмети, необхідні для культових цілей та релігійних обрядів; стати священиком або ченцем; бути похованим згідно з релігійним ритуалом або переконаннями.

Громадяни отримували право надавати матеріальну допомогу церкві, іншим релігійним та благодійно-опікунським установам. Не допускалися дискримінація або привілеї за релігійними ознаками.

Заборонялося примушувати громадян брати або не брати участі у релігійних діях або обрядах. Іноземцям, які перебували на території Польщі, нарівні з польськими громадянами надавалося право на свободу совісті і віросповідання.

На законодавчому рівні було встановлено, що особи, які належать до церкви чи інших релігійних організацій і релігійні свята яких є робочими днями, мають право на вихідний.

Законом визначалася нейтральність держави, її органів до церкви та інших релігійних інституцій, а також проголошувалася їх рівноправність незалежно від їхнього статусу. Цей закон також чітко врегулював сферу майнових відносин між церквою і державою. Доходи церкви та інших релігійних установ оподатковувалися на загальних підставах.

Згідно із законом держава співпрацює з церквами та релігійними громадами у справі збереження миру, поліпшення моральної атмосфери в суспільстві. Церква та інші релігійні установи на рівноправних засадах користуються свободою здійснення своєї релігійної діяльності. При її здійсненні вони мають право на визнання релігійної доктрини, догматів і принципів віри, літургію, організацію і публічне відправлення культу, надання релігійних послуг; проведення обрядів та релігійних зібрань.

Церкві та іншим релігійним установам надавалося право навчання релігії, виховання в релігійному дусі дітей і молоді згідно з вибором їхніх батьків. При цьому не може бути порушена свобода совісті і релігії інших осіб.

Відповідно до закону ніхто не може бути зобов'язаний органами публічної влади проявляти свій світогляд, релігійні переконання або віросповідання.

В інтересах охорони громадської безпеки, порядку, здоров'я або моральності населення чи законних прав і свобод інших осіб при реалізації цих прав законом допускалася можливість обмеження свободи совісті і віросповідання.

Крім того, встановлювалося, що релігія не могла бути причиною звільнення громадян від виконання суспільних обов'язків, передбачених законом.

Відповідно до польського законодавства релігійні об'єднання могли або реєструватися в органах влади (за наявності не менше 100 членів), або функціонувати без державної реєстрації.

Законодавством Польщі встановлюється відповідальність за порушення свободи совісті та віросповідання, публічну образу релігійних почуттів, дискримінацію на основі релігії.

Чимало положень і норм, що регулюють відносини держави і церкви, знайшли своє відображення у Конституції Польської Республіки (1997 р.).

У ній проголошується свобода совісті і релігії, а також розкривається її суть, яка полягає у свободі сповідання релігії та відправлення релігійного культу, молитви, участі в обрядах за власним вибором індивідуально або спільно з іншими людьми. Свобода релігії включає також володіння храмами та іншими культовими приміщеннями залежно від потреб віруючих, так само як і право користування релігійною допомогою. Ніхто не може бути примушений до участі або неучасті у виконанні релігійних правил, проявляти свій світогляд, релігійні переконання або віросповідання.

Відносини між державою та релігійними організаціями будуються на принципах поваги їх автономії, а також взаємної незалежності кожного у своїй сфері, як і взаємодії на благо людини і загальне благо.

Публічні влади в Польській Республіці повинні зберігати неупередженість в питаннях релігійних, світоглядних і філософських переконань, забезпечуючи свободу їх вираження в публічному житті. Держава на конституційному рівні проголосила також рівність релігійних об'єднань.

Відповідно до Конституції відносини між Польською Республікою та католицькою церквою визначаються міжнародним договором, укладеним з Апостольською Столицею, і законами, а відносини держави з іншими релігійними об'єднаннями регулюються законами, прийнятими на основі договорів, укладених урядом з їх компетентними представниками [5].

Окрім Конституції та закону Польської Республіки «Про гарантії свободи совісті та віросповідання», відносини польської держави з католицькою церквою регулює також укладений із Ватиканом конкордат (1998 р.). У ньому визнається факт сповідування католицизму більшістю польського суспільства, підкреслюється роль, яку відіграла католицька церква впродовж тисячолітньої історії Польської держави, а також значення понтифікату і папи Івана Павла II для сучасної історії Польщі. Конкордат проголошує, що держава і католицька церква в Польщі — незалежні та автономні. Церкві гарантується «вільне та публічне виконання своєї місії», ведення своїх справ на основі норм канонічного права. Угода з Ватиканом підтверджує конституційні принципи, на яких базуються державно-церковні відносини, і водночас вводить низку нових положень, серед яких визнання юридично законними укладених в костелах шлюбів, а також передача до відання католицької церкви цвинтарів, які раніше перебували у відомстві муніципальних служб [6, р. 491–513].

Відповідно до норм конкордату та інших міжнародно-правових документів уряд Республіки Польща проводив політику інтенсивної співпраці

як із місцевими, так і з закордонними релігійними об'єднаннями, яка, крім іншого, спрямовувалася на вирішення питань повернення церковного майна і предметів культу, експропрійованих у період нацистського переслідування та комуністичного правління.

Показовим є польський підхід до розв'язання проблеми релігійної освіти. Конституцією та законами Польщі гарантуються права батьків на забезпечення релігійного виховання і навчання дітей відповідно до своїх переконань. Усі визнані в Польщі релігійні організації за згодою батьків мали право на навчання у школі релігії в обсязі 2 години на тиждень, якщо у класі є не менше 7 учнів, які сповідують цю релігію. Контроль за викладанням релігії здійснюється державними органами спільно з релігійними організаціями [7, с. 74]. Одним із свідчень державної підтримки сфери релігійної освіти було субсидування Люблінського католицького університету та Краківської теологічної академії.

Відповідно до закону «Про відносини держави та римо-католицької церкви» у Війську Польському відновлено інститут капеланства, а Декретом папи Іоанна Павла II — польську військову ієрархію. Капелани є окремим корпусом військовослужбовців, яким керує Головний польовий єпископ. З метою забезпечення права на свободу совісті і віросповідання військовослужбовців різних конфесій у Війську Польському створено православну (1994 р.) та євангельську (1995 р.) військові служби [8, с. 128–129].

Заслуговує на увагу й той факт, що Польща першою серед країн Східної Європи закріпила право громадян на заміну строкової військової служби альтернативною.

Хоча сучасне польське законодавство про свободу совісті є ліберальним і ґрунтується на паритетних відносинах держави і церкви, рівності релігійних організацій перед законом, деякі експерти вказують на наявність у ньому положень, які можуть бути витлумачені як привілеї католицькій церкві [9, с. 6].

Польща першою з колишніх соціалістичних країн здійснила політичну трансформацію, прийнявши нові демократичні норми у сфері свободи совісті і віросповідання. Наслідком цих трансформацій стала активізація релігійно-церковного життя у Польщі.

Католицька церква, підтримала вступ Польщі до Європейського Союзу, заявивши, що «об'єднаній Європі немає альтернативи» [10, с. 130].

Однак державно-церковні та міжконфесійні відносини в сучасній Польщі не є безпроблемними. Процес формування нового типу цих відносин супроводжувався конфліктами. Так, наприкінці 1992 р. між лідерами

католицької церкви та політиками Польщі виникли гострі суперечки з цілої низки питань, серед яких нові умови викладання релігії у школах, переривання вагітності, трансляція релігійних телепередач тощо.

Релігійна проблематика була також предметом дискусій під час обговорення та прийняття у 1997 р. Конституції Польщі. Зокрема, парламентарі сперечалися про допустимість посилення у преамбулі Основного Закону на Бога як вищий моральний авторитет для держави і суспільства, оптимальну модель взаємовідносин держави і церкви, про відзначення особливої ролі католицької церкви в історії країни.

Крім того, суперечки точилися навколо положення про відокремлення церкви від держави, яке церква наполягала не включати до конституції. До речі, на відміну від конституції 1952 р. до тексту Основного Закону, ухваленого у 1997 р., воно так і не потрапило. Такі ж дискусії мали місце й з приводу надання церкві статусу як юридичної особи.

Церква проявляла також активність під час парламентських виборчих кампаній. Польські єпископи закликали віруючих до участі в голосуванні, орієнтували виборців на обрання тих кандидатів, які гарантували близький католикам суспільний устрій і розвиток держави. Це повинні бути мудрі, компетентні, високоморальні люди, які визнають «євангелічну систему цінностей і польську християнську традицію». З цих позицій церквою оцінювалися й передвиборчі програми, з якими політичні партії йшли на вибори.

У польському суспільстві нині існують серйозні проблеми у стосунках католицької церкви з представниками демократичних сил. Церква зайняла позицію недовіри до демократії, а демократи, у свою чергу, перестали довіряти церкві.

Намагання церкви домогтися відповідності державної політики принципам нормам і цінностям, які випливають з її віровчення, нерідко призводили до гострої суспільної боротьби.

Хоча католицька церква була і залишається у Польщі впливовою, проте вона не є всесильною, особливо у суспільно-політичній сфері. Свідченням цьому є програми в 1995 р., президентські вибори Л.Валенсою, який, відкрито спираючись на католицьку церкву, недооцінив сили опору польського громадянського суспільства відновленню її впливу. Це ознака того, що в Польщі, так само як і в інших країнах Центрально-Східної Європи, еволюція суспільної свідомості відбувається в напрямі відмови від принципу конфесійності державної влади, духовного панування католицької церкви.

Не послаблюються суперечки між послідовниками католицизму, греко-католицизму та православ'я. Продовжується з'ясування причин

та наслідків розколу у християнстві в 1054 р. Ідеологи католицизму констатують, що їхні церковні постулати кращі і прогресивніші. На їхню думку, народи й держави, де поширена ця релігія, досягли більшого прогресу у різних сферах суспільного життя, тоді як країни візантійського обряду живуть бідніше, повільніше просуваються вперед. Суперечки щодо того, «як краще вірити в Бога — по-католицькому чи по-православному», точаться й понині в польському суспільстві [11, s. 12].

Хоча у Польщі абсолютна більшість населення належить до католицької церкви, дедалі частіше заявляють про себе інші релігії, серед яких громади пізнього протестантизму (баптисти, адвентисти, п'ятидесятники, свідки Єгови та ін.), а також нові релігійні рухи. В результаті цього польське суспільство поступово стає поліконфесійним, світоглядно і релігійно плюралістичним. Зрозуміло, що інші релігії в порівняно з католицизмом, маючи незначну чисельність, здійснюють менший вплив на життя суспільства, включаючи й політичну сферу. До того ж, деякі неорелігії (церква Муна, Міжнародне товариство свідомості Крішні; Інститут трансцендентального знання, Церква саєнтології, сатанинські рухи та ін.) кваліфікуються в Польщі як деструктивні.

Поліконфесійність, а також наявність невіруючих людей суттєво не послаблюють позицій католицизму в країні. Католицька церква, як і раніше, залишається в Польщі залишається найчисельнішою релігійною організацією і авторитетною духовною силою. Згідно з матеріалами статистики число її прихильників сягає майже 34,5 млн. осіб, тоді як православних — лише понад півмільйона [12, с. 447]. Потужна та розгалужена інфраструктура католицької церкви у Польщі дає їй можливість направляти своїх місіонерів до різних країн світу.

Хоча, переважна більшість поляків за традицією вважають себе католиками, останнім часом, як засвідчують дані соціологічних досліджень, у польському суспільстві дають про себе взнаки секуляризаційні процеси, що знаходять свій вияв у зниженні релігійності, втраті індивідуального і суспільного інтересу та довіри до релігії і церкви. У 2010 р. лише 53 відсотка респондентів заявили: «Я віруючий і керуюсь вченням церкви» [13, с.13].

Наявність секуляризаційних тенденцій у польському суспільстві підтверджується також соціологічними дослідженнями про співвідношення моралі і релігії, проведеними науковцями Люблінського католицького університету. Вони засвідчили, що позицій, які репрезентує церква у сфері моралі, дотримуються лише близько третини поляків. Ще близько третини — ставлять під сумнів те, що проповідує церква у цій сфері. І, нарешті, приблизно третина поляків відходить від християнської

моралі, трактуючи її як таку, що ускладнює людям їх повсякденне життя [14, с. 115]. Подружжя і сімейна мораль, яка згідно з ученням церкви в житті католиків повинна визначатися релігійними цінностями, розуміється ними по-різному і часто формується незалежно від релігії. Люблінський вчений Я. Маріянський, спираючись на емпіричні дані, доходить висновку, що релігійність поляків... «часто співіснує з моральною вседозволеністю». Це призводить до того, що вони «Бога теоретично визнають, але на реальну поведінку це визнання ніяк не впливає... Отож можна сказати, що поляки є досить релігійні, але мало моральні» [2, с. 121–122].

Представники польського єпископату з тривогою констатують зростання споживацьких настроїв у суспільстві, згасання релігійного піднесення, що мало місце у 80-х рр. ХХ ст., вказують на поширення сектантства та загрозу секуляризації, яка останнім часом охоплює Європу.

Зниження рівня релігійності та авторитету церкви серед населення Польщі призводить до послаблення її впливу на суспільно-політичне життя. Серед деяких категорій населення негативно сприймається сам факт присутності церкви на суспільно-політичній арені. Підтвердженням цьому було обрання до польського парламенту в 2011 р. відверто антиклерикальної політичної сили «Рух Палікота».

Як бачимо, у Польщі склалася самобутня система державно-церковних відносин та міжконфесійних відносин, яка на різних етапах її історії зазнавала змін. Залежно від державної релігійної політики, вплив церкви на суспільне та політичне життя Польщі то посилювався, то послаблювався, але ніколи не припинявся. Нині, як і раніше, церква залишається важливим суспільно-політичним інститутом.

Незважаючи на утиски релігії та церкви, примусову атеїзацію під час комуністичного правління, сучасні секуляризаційні процеси, наявні суперечності у сфері державно-церковних та міжконфесійних відносин, Польща нині залишається країною з потужно представленою релігійною традицією, що позначається на різних сферах суспільного життя.

Досвід Польщі засвідчує, що державно-церковні відносини є невід'ємною частиною складного комплексу специфічного суспільного організму і знаходяться в стані постійної взаємодії з економічними, соціальними, політичними, ідеологічними, культурними та іншими чинниками. Вони значною мірою залежали від наявної суспільно-політичної ситуації в країні в той чи інший період її історії.

Навіть у консолідованих демократіях, які вважаються світськими, релігійна традиція продовжує прямо чи опосередковано впливати на різні

сфери суспільного життя, включаючи й політичну. Це підтверджує тезу, що релігія у своїх різнобічних маніфестаціях була і є одним із головних суб'єктів політики. Поступальний і сталий розвиток польського суспільства нерозривно пов'язаний із змістом та спрямованістю державно-церковних відносин, становищем та діяльністю католицької церкви, інших релігійних інституцій, їх толерантністю та взаємоповагою.

Аналіз моделі державно-церковних відносин, що втілюється у житті в Польщі, показує, що вона має чимало спільних рис з моделлю, на якій будуються відносини держави і церкви в Україні. Однак між цими моделями існують і суттєві відмінності, пов'язані з історичними особливостями України і Польщі, їх конфесійною специфікою, місцем та роллю релігії і церкви в розвитку духовності і культури українського і польського народів.

Досвід Польщі, як і інших країн, у сфері правового регулювання державно-церковних та міжконфесійних відносин, забезпечення свободи совісті і віросповідання являє інтерес для України. Він може бути використаний її відповідними органами державної влади та органами місцевого самоврядування, науковцями, політичними партіями, громадськими рухами за умови урахуванням низки чинників (політичних, історичних, національних, духовно-культурних, ментальних, особливостей сучасної релігійної ситуації та ін.), а не шляхом механічного його перенесення на український ґрунт.

Список використаних джерел

1. Конституция Польской Народной Республики. Принята Законодательным Сеймом Польской Республики 22 июля 1952 г. / Конституции государств (стран) мира // Интернет-библиотека конституцій Романа Пашкова. Електронний ресурс. — Режим доступу : <http://worldconstitutions.ru/?p=783&page=2>

2. Маріянський Я. Суспільний характер релігії / Я. Маріянський // Релігія в сучасному світі: Матеріали до курсу релігієзнавства / За ред. Г. Зімоня. — Переклад з польської Г. Теодорович. — Л. : Свічадо, 2007. — 504 с. — С. 97–125.

3. Єленський В. Є. Restitutio in integrum: Релігійно-суспільні зміни в посткомуністичній Європі / В. Є. Єленський // Людина і світ. — 2000. — Липень. — С. 30–36.

4. Овсиенко Ф. Г. Взаимоотношения государства и церкви в странах Восточной Европы / Ф. Г. Овсиенко // Мировой опыт

государственно-церковных отношений : Учебное пособие / Под общ. ред. Н. А. Трофимчука. — М. : Изд-во РАГС, 1998. — 306 с.

5. Конституція Польської Республіки. 1997 р. Електронний ресурс. — Режим доступу : <http://blog.vladey.com.ua/konstituciya-polskoj-respubliki-ukrainськоу-movouу/>

6. Hendon D. W. Pope-Journeys-Poland / David W. Hendon, Dwight D. Allman, John Paul II // Journal of Church & State. — 1999. — Autumn 99. — Vol. 41. — Issue 4.

7. Самойленко О. А. Релігійні освіта і виховання в системі світської освіти : проблема взаємодії / О. А. Самойленко // Українська поліологістика. — Вип. 6 : Історико-філософські дослідження. — К., 2009. — С. 71–76.

8. Юскаев Н. Х. Из опыта взаимодействия армии и церкви в некоторых восточноевропейских странах / Н. Х. Юскаев // Религия, церковь в России и за рубежом: Информационно-аналитический бюллетень. — 1998. — № 3–4. — С. 120–129.

9. Єленський В. Є. Релігія і релігійність у посткомуністичній Європі. Цифри і факти без коментарів / В. Є. Єленський // Людина і світ. — 1997. — Листопад-грудень. — С. 2–11.

10. Pieronek J. Kościół nie boi się wolności / J. Pieronek, br. // Znak. — Kraków, 1998. — 171 s.

11. Borowik I. Odbudowanie pamięci. Przemiany religijne w środkowo-wschodniej Europie po spadku komunizm / I. Borowik. — Krakow : Zakład Wydawniczy NOMOS, 2000. — 248 s.

12. Розанов В. В. Религия и культура / В. В. Розанов. — В 2-х т. — Т. 1. — М.: Правда, 1990. — 547 с.

13. Новая Польша. — 2011. — № 1. — С. 12–20.

14. Маринович М. Ф. Релігійна свобода в Україні: новітній досвід, за-давлені недуги / М. Ф. Маринович // Релігійна свобода. Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти : Науковий щоріч-ник. — № 10. — К., 2006. — 172 с. — С. 35–41.

References

1. Konstitutsija Pol'skoj Narodnoj Respubliki. Prinjata Zakonodatel'nym Sejmom Pol'skoj Respubliki 22 ijulja 1952 g. /Konstitutsii gosudarstv (stran) mira //Internet-biblioteka konstitutsij Romana Pashkova. Elektronnij resurs. — Rezhim dostupu: <http://worldconstitutions.ru/?p=783&page=2>

2. Marijans'kij Ja. Suspil'nij karakter religii / Ja. Marijans'kij // Religija v suchasnomu sviti: Materiali do kursu religieznavstva / Za red. G. Zimonja. — Pereklad z pol's'koï G. Teodorovich. — L. : Svichado, 2007. — 504 s. — S. 97–125.

3. Ėlens'kij V. Ė. Restutio in integrum: Religijno-suspil'ni zmini v postkomunistichnij Ėvropi / V. Ė. Ėlens'kij // Ljudina i svit. — 2000. — Lipen'. — S. 30–36.

4. Ovsienko F. G. Vzaimootnoshenija gosudarstva i tserkvi v stranah Vostochnoj Evropy / F. G. Ovsienko // Mirovoj opyt gosudarstvenno-tserkovnyh otnoshenij : Uchebnoe posobie / Pod obsch. red. N. A. Trofimchuka. — M. : Izd-vo RAGS, 1998. — 306 s.

5. Konstitutsija Pol's'koï Respubliki. 1997 r. Elektronnij resurs. — Rezhim dostupu: <http://blog.vladey.com.ua/konstituciya-polskoï-respubliki-ukraïnskoyu-movoyu/>

6. Hendon D. W. Pope-Journeys-Poland / David W. Hendon, Dwight D. Allman, John Paul II // Journal of Church & State. — 1999. — Autumn 99. — Vol. 41. — Issue 4.

7. Samojlenko O. A. Religijni osvita i vihovannja v sistemi svits'koï osviti : problema vzaemodii / O. A. Samojlenko // Ukraïns'ka polonistika. — Vip. 6 : Istoriko-filosofs'ki doslidzhennja. — K., 2009. — S. 71–76.

8. Juskaev N. H. Iz opyta vzaimodejstvija armii i tserkvi v nekotoryh vostochnoevropskikh stranah / N. H. Juskaev // Religija, tserkov' v Rossii i za rubezhom: Informatsionno-analiticheskij bjulleten'. — 1998. — № 3–4. — S. 120–129.

9. Ėlens'kij V. Ė. Religija i religijnist' u postkomunistichnij Ėvropi. Tsifri i fakti bez komentariv / V. Ė. Ėlens'kij // Ljudina i svit. — 1997. — Listopad-gruden'. — S. 2–11.

10. Pieronek J. Kościół nie boi się wolności / J. Pieronek, br. // Znak. — Kraków, 1998. — 171 s.

11. Borowik I. Odbudowanie pamięci. Przemiany religijne w środkowo-wschodniej Europie po spadku komunizm / I. Borowik. — Krakow : Zakład Wydawniczy NOMOS, 2000. — 248 s.

12. Rozanov V. V. Religija i kul'tura / V. V. Rozanov. — V 2-h t. — T. 1. — M.: Pravda, 1990. — 547 s.

13. Novaja Pol'sha. — 2011. — № 1. — S. 12–20;

14. Marinovich M. F. Religijna svoboda v Ukraïni: novitnij dosvid, zadavleni nedugi / M. F. Marinovich // Religijna svoboda. Vzaemini derzhavi i religijnih organizatsij: pravovi ta politichni aspekti : Naukovij schorichnik. — № 10. — K., 2006. — 172 s. — S. 35–41.

Mykola Palinchak

Doctor of Political Sciences, Professor

Oleksiy Shuba

Doctor of Political Sciences, Professor

Political and legal basis of state-church relations in Poland

The article is devoted to the scrutiny of the polish legislation that regulates the sphere of religion and church, the political and legal basis of the state-church relations are shown, their peculiarities are depicted. The development of the role of the state and the church is evaluated on different stages of the history of Poland, tendencies in religious processes' evolution are revealed.

It is demonstrated that the catholic religion in Poland has deeply enrooted in the consciousness of polish people, their culture, traditions, taken the important role in the development of the state and the nation, in preservation of the national originality. The system of state-church and inter-confessional relations in Poland had been hanged through the different stages of it's history. The Church often took part in political struggle in Poland, took the part of political opposition. On the basis of the sociological scrutiny the conclusion that acknowledges the presence of secularizing tendencies in polish society is made. This tendencies become apparent in the reducing devotion, weakening influence of religion and church on everyday life of people, stage-by-stage loss of individual and social interest and trust to religion and the church. The state policy toward the religion, the character of the state-church relations caused the strengthening or the weakening of the church' enduring influence on the social and political life of Poland. For now, as always, church remains the important and influential social-political institute in Poland. The conclusion about the possibility of usage of polish experience of political and legal regulation of state-church and inter-confessional relations in Ukraine is made.

Keywords: *state-church relations, Poland, church, religious organizations, religious policy, religiousness, Vatican, concordat.*